

December 24. Karácsony vigíliája, Ádám és Éva napja

Karácsony, Jézus Krisztus születésnapja, a kereszténység egyik legnagyobb ünnepe. Krisztus születésének december 25-i megünnepléséről szóló első adatokkal a IV. sz.-ban találkozunk. Rómában az V. sz. elején az állam is elismeri karácsony ünnepét, s Honorius és Arcadius császárok e napon a cirkuszi játékok tartását is megtiltották. Jézus születésének dec. 25-i megünneplésével lezárult a születés dátumának tisztázása körül támadt vita. Erre a napra a következő okból esett a választás: Antiochus kalendáriuma dec. 25. napját a Nap (Napisten) születésnapjának nevezi. Aurelianus császár (270–275) elrendelte, hogy dec. 25-én birodalma egész területén ünnepet tartsanak a legyőzhetetlen Nap (sol invictus) tiszteletére. Az ünnep új tartalmának szimbolikus magyarázata szerint karácsony Jézusnak, az örök Napnak, az isteni fényforrásnak születésnapja. A liturgiában karácsonynak is, a húsvéthoz hasonlóan kialakult az előkészületi ideje (advent), majd a vigíliája (dec. 24.). E napra böjtöt rendeltek el, ezért karácsony böjtjének is nevezik. Egyéb nevei: Ádám és Éva napja, karácsony szombatja, szenvedete esteje, szenvedeste. Mindkét nap, karácsony napja és vigíliája számos népszokást, hiedelmet vont maga köré, amelyek részint kereszténység előtti képzetekből, a téli napforduló, ill. az évkezdet mágikus eljárásaiból, részint az ünnep keresztény jellegéből táplálkoznak. Karácsony böjtje voltaképpen már az ünnep kezdete. Ezen a napon mezei munkát nem végeztek. Az asszonyok takarítottak, sütöttek, főztek. A férfiak kisépérték az udvart, kitisztították az istállót, a gazdasszonynak bekészítették a tűzrevalót, a marháknak a takarmányt.

December 24-én, karácsony vigíliáján, más néven karácsony böjtjén, bőved estén, a szinte forgatókönyvszerűen előírt cselekmények a karácsonyi asztal körül történtek. A karácsonyi asztalra vagy alá, vagy akár csak a közelébe helyezett tárgyak, eszközök különleges mágikus hatalommal ruházódtak fel. Magát a karácsonyi abroszt, csak egyetlen ünnepi alkalomra használták, ezentúl vetőabroszként vagy sütőabroszként alkalmazták, hogy a termés bő legyen, vagy hogy a kenyér jól sikerüljön.

Karácsony éjfelén, éjszakáján fontos szerepet kapott a víz, a tűz, a zajkeltés. A víznek gyógyító és varázserőt tulajdonítottak – még ha egyszerű kútvíz volt is. Az év bizonyos

December 24. Karácsony vigíliája, Ádám és Éva napja

Írta: Benedek Csaba

2011. december 24. szombat, 14:20 - Módosítás: 2016. december 24. szombat, 11:21

ünnepein, jeles napjain különleges italként fogyasztották vagy mosdottak benne. Hatását azzal is fokozták, hogy pénzt és piros almát dobtak bele. Karácsony éjjelén merítették az ún. aranyos vizet vagy más néven életvizet. A Bereg megyei Fornoson a vízmerítésnek különös jelentősége volt az eladósorú nagylányok számára. A falun kívül egyetlen kút volt, melyet a legények és a lányok éjfél tájban fenyővel és koszorúkkal díszítettek fel, és gúzsveszővel a kúthoz kötötték az ágast. Amelyik lány éjfél után elsőnek oldja fel a gúzst, elsőnek meríti az aranyvizet (melyben hitük szerint Jézus fürdött meg), az megy leghamarabb férjhez – gondolták. Istensegítsen az éjféλι miséről hazamenet merítették az aranyos vizet, ebből ivott és ebben mosdott az egész család. Ez a víz egészséget jelentett, mert hitük szerint ebben fürösztötték a Jézuskát.

A víz után a tűz a másik fontos elem, melynek különös ereje lehet karácsony éjjelén. Egyes Vas megyei falvakban nyírfaseprű fáklyákkal vonultak az éjféλι misére, miközben a pásztorok ostort durrogattak, lövöldöztek az ártó, gonosz hatalmak elűzésére. Karácsony éjjelén az égő gyertya összefüggött a házasságvarázslással is. Például Somogyvámoson az eladó lányoknak olyan gyertya fénye mellett kellett az éjféλι misére öltözködniök, amely már egyszer lakodalomban világított a menyasszonynak.

A gonoszelhárító zajcsapás ezen az éjszakán a pásztorok feladata volt. A karácsonyi történet pásztorai miatt igen fontos szerepük volt az éjféλι misén is. Galgamácsán a pásztorok körbejárták a templomot, mialatt a mise folyt, hogy a gonosz szellemeket, boszorkányokat távol tartsák a zajjal, kürtöltek, trombitáltak, pattogtattak az ostromokkal.

Az éjféλι misén szokás volt egyes székely falvakban, hogy az ének ezen szavainál: „A madarak megszólaltak”, a gyerekek cserépsípokkal madárhangot utánoztak a mise végéig, másutt a férfiak kalitkába zárt csízeket eresztettek ki.

A házasságjóslásra, -varázslásra is alkalmas az éjféλι mise körüli időpont. A Luca-napkor elkezdett eljárásoknak (pl. lucaág, almával jóslás, lucacédula, lucabúza) ilyenkor volt a beteljesedési idejük. Az Ipoly menti falvakban az eladósorba jutott lányok szenteltvizet vettek a szájukba az éjféλι mise után, s otthon azzal mosták le az arcukat, de nem törölték meg, hogy álmukban majd a leendő vőlegény törölje le. Az éjféλι misére menet a zsebükben kukoricát, tökmagot, kölest vittek a göcseji lányok, s a szenteltvíztartóba dobták, hogy amennyi az elszórt mag, annyi kérőjük legyen majd, és olyan gyorsan jöjjenek, mint ahogyan beledobálták.

A karácsony mai, közismert jelképe, a feldíszített fenyő, a karácsonyfa ebben a formájában újabb keletű szokás. Az eddigi kutatások a karácsonyfa-állítást protestáns, német eredetűnek

tartják, mely hazánkban a Bécsi Udvar közvetítésével először az arisztokrácia, majd a városi polgárság, a falusi értelmiség, végül a parasztság körében terjedt el. A Bécsi Udvarban német főúri családok és protestáns művészek honosították meg. Karácsonyfát Magyarországon – a történeti adatok szerint – Brunswick Teréz állított először, 1824-ben, József nádor harmadik neje, Mária Dorottya, illetőleg a Podmaniczky család 1826 táján, majd Fertőszentmiklóson a Bezerédj család 1834-ben. Jáky Ferenc osli plébános, a gróf Hunyady család egykori házipapja 1855-ben karácsonyfa-ünnepélyt rendezett a falusi iskolás gyerekei számára.

A karácsonyfa-állítás szokása nyugatról kelet felé terjedt a magyar nyelvterületen. Hazánkban az ország keleti felében csak a második világháború után honosodott meg végleg. Az új szokás elterjedését elősegítette, hogy már volt hazánkban előzménye.

Szeremlén a karácsonyfa elterjedése előtt az ún. termőág volt a karácsonyi dísz, melyet aranyozott dióval, almával, ültetni való hagymával díszítettek. Zsámbokon régen rozmaring- vagy nyárfaágat díszítettek. A lakodalmi életfához hasonló vagy valamire felfüggesztett zöld ág készülhetett tuskéből, bürökből, kökényágból. Ittebén kökényágra, Csantavéren papírral betekert száraz ágra emlékeznek az 1920-as évekig. Bácsstopolyán az 1890-es években három faágat szegeztek össze, azt bevonták piros papírral, ebbe szegeket vertek és arra akasztották a diót, almát, mézeskalácsot.

A fenyőfaállítást a nagygazdák kezdeményezték. Ittebén a hagyomány szerint az 1900-as években az iskolában állítottak először fenyőfát, de még az 1960-as években sem volt általános szokás a családoknál. Szegeden ugyancsak a század elején jelent meg a karácsonyfa, de csak szórványosan. A Hortobágy környékén a korábbi zöld ág meglétére még emlékeznek. A fenyő karácsonyfa elterjedése az 1920-as, 1930-as években kezdődött csak el. A fenyő karácsonyfa a gazdagabbaknál már az 1910-es években megjelent. A lucabúzáat a fa alá tették, mint általában mindenütt, ahol egyáltalán készítették. Topolyán azzal a magyarázattal, hogy a báránnyal legelhessen.

A karácsonyfadísz korábban az alma, dió, házilag készített sütemények, mézeskalács volt. Az 1880-as években jelent meg az üvegdísz és az 1890-es években a lametta a városokban. Az Ipoly vidékén a karácsonyfát karácsony böjtjén díszítik fel. Almát, diót tettek rá régebben, a fa alá helyezték a betlehemet vagy a Szent Családot ábrázoló képet. A kisebb gyerekeknek ma is azt mondják, hogy a Jézuska hozza a fát, ezért titokban díszítik. Ma már nagy fákat állítanak, üvegdíszekkel, szaloncukorral. A karácsonyfát hosszú ideig tartják bent azzal a magyarázattal, hogy az állatokat az újesztendőben akkor nem éri baj. Turán a karácsonyfát süteménnyel, aszalt gyümölcscsel, tökmaggal, pattogatott kukoricával, almával és kockacukorral díszítették. Régebben reggelre kelve látták meg a karácsonyfát a gyerekek, újabban december 24-én este állítják a fát.

December 24. Karácsony vigíliája, Ádám és Éva napja

Írta: Benedek Csaba

2011. december 24. szombat, 14:20 - Módosítás: 2016. december 24. szombat, 11:21

Nyugat-Magyarországon a karácsonyfát mestergereidőre vagy a szobasarkokba függesztették, hol a koronájával felfelé, hol megfordítva. A karácsonyfa elterjedése előtt szokásos zöld ágakat, tuskés ágakat is hasonló módon függesztették fel.

A karácsonyi ajándékozás a karácsonyfa-állítás szokásánál is újabb. Ajándékot régen a kántálók, betlehemezők, köszöntők kaptak, azok is ételfélét és legfeljebb egy kis pénzt. Székelykeven az ajándékozás még az 1960-as években sem volt szokás. Bácsfeketehegyen, Pacséron és általában mindenütt a karácsonyfa és a rajta lévő nyalánkságok jelentették az ajándékot. A ruhafélék, játékok ajándékozása új keletű. Az őrségi falvakban a negyvenes évektől indult meg az ajándékozás divatja.

Az 1940-es években az erdélyi falvakban, Sitéren például csak a módosabbaknál volt karácsonyfa-állítás és ajándékozás szokásban. Oltszakadaton karácsonyfát 1870 óta az iskolában állítottak, és a tanulókat ajándékozták meg általában tanszerekkel. Oltszakadaton, Alsóbölkényben a szülők vagy rokonok csemetnek, és az ajtóre dugják be az ajándékot. Karácsony napján pedig a keresztszülők vitték a mézes pogácsát, diót, almát, ezt nevezik angyaljárnak. Egri községben viszont a szegényebbek is állítottak fát – cukorral, aranydióval, almával, házi süteménnyel díszítve. Magyardécsén csak a gazdagabb házaknál volt karácsonyfa. A karácsonyi ajándékot a bukovinai Istensegítsen asztal alá tették, mert fát nem állítottak. Egy marék szénára ünneplő kendőt terítettek, oda tettek diót, almát, mézeskalácsot, egy-egy ruhadarabot a gyerekeknek, akik úgy tudták, hogy a Jézus hozta. Az ajándékot hozó Jézuskát néhol meg is személyesítették, például a nyugat-magyarországi falvakban. Szakonyban egy nagyobb gyermek vagy asszony fehér lepelbe öltözött, arcát tüllel fedte el. A gyerekeket megimádkoztatta a szülők közvetítésével, és átadta az ajándékot. A kezében hozta a feldíszített karácsonyfát. Az ajándékot a Kárpát-medencében Jézuska vagy az angyal hozza, Mikulás soha! A karácsonyi fényképezkedés kiváló példája Wagnerék szentestéje. Egy német házaspár, Anna és Richard Wagner egyedülálló hagyatéka 44 egymást követő évben készített karácsonyi fotóval szemlélteti a középosztálybeli németek életét a múlt század elején.

[MEGTEKINTEM](#)

ÁLDOTT KARÁCSONYT KÍVÁNUNK MINDENKINEK!

Irodalom:

December 24. Karácsony vigíliája, Ádám és Éva napja

Írta: Benedek Csaba

2011. december 24. szombat, 14:20 - Módosítás: 2016. december 24. szombat, 11:21

[Magyar Néprajzi Lexikon 3. \(Főszerk: Ortutay Gyula\), 1980. 59-63.](#)

[Magyar Néprajz VII. Népszokás, néphit, népi vallásosság \(főszerk: Dömötör Tekla\), 1990. 243-249.](#)